

Ünye Yöresi Osmanlı Mezar Kitabeleri Üzerine Değerlendirmeler *Evaluations on the Tomb Inscriptions in Ünye*

Abdullah BAY*

ÖZET

Mezar taşları ve kitabeler halk kültürünün en önemli yazılı kaynaklarından ve vazgeçilmez kültür miraslarındandır. Bu tür yazılı kültürel varlıkların geçmişle ilgili sanat, kültür ve tarih araştırmaları açısından belge niteliği taşıyan ve kaynak teşkil eden özellikleri vardır. Osmanlılarda mezar taşı geleneği eski dönemlerden de etkilenerek diğer Müslüman ülkelerde benzeri görülmeyen bir sanat eseri kimliği kazanmış ve klasik bir tarz oluşturmuştur. Bir dönem büyük gelişme göstererek Karadeniz'in en önemli liman kentlerinden biri haline gelen Ünye kazası ve çevresindeki Osmanlı mezar taşı kitabeleri de bu öneminden dolayı geniş şekilde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ünye, Mezar taşı, Canik, Kitabe

ABSTRACT

Tombstones and epitaphs are the most important written sources and indispensable cultural heritages. This kinds of cultural creatures have speial features, which is as quality as a certificate and can be barely a source, for the point of view of the art, culture and history related to the past. In Otoman Empire, tombstone tradition influenced from the ancinet terms and it became unique work of art and formed a classic style in Islamic Countries. Ottoman tombstone epitaphs in Ünye which became an important city of Black Sea are researched rather wide because of this importance, too.

Key Words : Ünye, Tombstones, Canik, Epitaphs

Giriş

“Ziyaretgâh, ziyaret edilen yer” anlamlarına gelen mezar, Türkçe’de eş anlamlı olarak “makber, kabir, medfen ve merkâd” kelimeleriyle de ifade edilmiştir. Mezarların toplu bulunduğu yerlere ise “hazîre, mezarlık, mezaristân ve kabristan” denilmiştir.¹

* Rize Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü abdullahbay1973@gmail.com

¹ Şemseddin Sâmî, *Kamûs-ı Türki*, İstanbul 1989, s.1330.

Mezar kültürü yüzyıllar boyunca çeşitli din ve milletlerde farklı biçimlerde gelişmiştir. Bu bağlamda Osmanlı mezar kültürünü ele alırken İslamiyet öncesi ve sonrası olarak değerlendirmek uygun olacaktır.² Eski Türklerde ölüm halinde yas törenleri yapıldığı, ölünün ardından yemek verildiği, cesetlerin kurgan denen mezarlara gömüldüğü ve mezarların içine ölünün bazı eşyalarının konulduğu bilinmektedir.³ Türklerin İslam dinine girmesinden sonra da bir kısım eski mezar gelenekleri örf ve adetler şeklinde devam etmiştir.⁴ İslamiyet'in ilk yıllarında mezarların kalıcı şekilde yapılması günah sayılmış ve süslenmesine müsaade edilmemiş; ancak, daha sonraki tarihlerde kabirlerin belirli ölçüleri aşmamak şartıyla yapılmasına ve basit ölçülerde süslenmesine izin verilmiştir. Osmanlı mezar kültüründe de süslemelerin geniş yer tuttuğu görülmektedir.⁵

Türk kültür coğrafyasında uzun ve çeşitli etkileşimler sonucu ortaya çıkan ve Anadolu Selçuklu ve beylikler döneminde gerek içerik gerekse form açısından zenginleşen mezar taşları, XV. Yüzyılda Osmanlı etkisiyle klasik çizgilerini kazanmıştır. Hatta bu klasik tarz bir kabristân edebiyatını doğuracak şekilde zenginleşmiştir.⁶

Osmanlı Mezar Taşlarındaki Sembolik İfadeler

Bazen tek başına da olan mezar taşları, mezarın baş ve ayak tarafında bulunur. Baş taraftakine “baş taşı”, ayak tarafındakine “ayaktaşı” adı verilir.⁷ Mezar taşları sade olduğu gibi çok süslü de olabilmektedir. Mezar taşlarına kabartma veya oyma olarak işlenmiş motif ve şekillerin sembolik anlamları vardır. Mezarların şekilleri, taşları üzerinde bulunan yazılar ve sembolik işaretler bize mezarda yatan kişi hakkında bilgiler vermektedir.

Mezar taşlarından kabirde yatan kişinin kadın, erkek veya çocuk mezarı olduğu kolayca anlaşılabilir. Çocuk mezarlarının boyları nispeten küçüktür. Kadın mezar taşlarının en dikkat çeken yönü çiçekler, takı olarak kullanılan gerdanlıklar ve kolyeleri sembolize eden şekillerle süslü olmalarıdır. Gelinlik çağına gelmeden ölen kızların mezar taşlarında gelinin boynunu andıran kabartma ve işlemler görülür. Taşın boyun kısmına ise çeyiz sembolü olan

² İslamiyet öncesi Türk mezar kültürü özellikle Ata kültü ve Şamanizm etrafında şekillenmiştir. Eski Türklerde mezar kültürü hakkında genel bir değerlendirme için bkz; Melih Baran, *Ahi Emir Ahmed*, Ankara 1991; Malik Aksel, *Türklerde Dinî Terimler, Yazı, Resim*, İstanbul 1967; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, İstanbul 1993; Hans-Peter Laqueur, *Hüve'l Baki, İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, (Çev. Selahattin Dilidüzgün), İstanbul 1997.

³ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, İstanbul 2004, s.291; Bahaeddin Ögel, *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, İstanbul 1988, s.760-763; Nejat Diyarbakırlı, *Hun Sanatı*, İstanbul 1972, s.67.

⁴ Vildan Çetintaş, Bilge Karaöz, “Osmanlı Dönemi Sivas Mezartaşları Üzerindeki Süsleme ve Kompozisyon Özellikleri”, *Osmanlılar Döneminde Sivas Sempozyum Bildirileri III (21-25 Mayıs 2007)*, Sivas 2007, s.251-264.

⁵ Vehbe Züheylî, *İslam Fıkıhı Ansiklopedisi*, III, İstanbul 1994, s.73-78.

⁶ Alpay Bizbirlik, “Manisa Müzesindeki XVIII. ve XIX. Yüzyıla Ait Osmanlı Mezar Kitabeleri Üzerine Değerlendirmeler”, *ADTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.26, 41/2 (2007), s.9-20; Selçuklu ve Beylikler dönemi mezar taşları ve kitabeleri ile Osmanlı dönemi mezar taşları ve kitabeleri arasında bazı temel farklılıklar vardır. Selçuklu mimarî yapılarında görülen mihraplar, mukarnaslar, rozetler, yıldız ve firfir motifleri mezar taşlarında da çok sık görülmektedir. Ayrıca, Selçuklu ve Beylikler dönemi mezar taşlarında Arapça tercih edilmiştir. Osmanlı mezar taşlarında geometrik şekillerin yerini bitki motifleri, Arapçanın yerini ise Osmanlıca ibareler almıştır. Son dönem mezar taşlarında natüralist anlatımın öne çıktığı görülmektedir. Kadir Pektaş, *Bitlis Tarihî Mezarlıkları ve Mezartaşları*, Ankara 2001; Demet Karaçağ, *Bursa'daki XIV.-XV. Yüzyıl Mezartaşları*, Ankara 1994; H. Burhan Bilget, *I. İzzeddin Keykavus Darüşşifası*, Ankara 1990, s.6-10; Semavi Eyice, *Mezarlıklar ve Hâzireler, İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, I, Ankara 1996, s.123-134; Beyhan Karamağaralı, *Ahlat Mezar Taşları*, Ankara 1992, s.30.

⁷ Ali Yardım, *Alanya Kitabeleri*, İstanbul 2002, s.50-52.

gerdanlık ve küpeler işlenir. Bazı Osmanlı kadınları günlük hayatta hotoz taktıkları için hotoz başlıklı mezar taşları da görülür. Bazı mezarlarda yüzün olduğu boşluğu da çiçekler doldurur. Yine gelinlik çağında ölen genç kızların mezar taşlarına ters lale işlenmiş veya duvak şeklinde yapılmıştır. Bu mezar taşlarının ayaktaşına kırılmış bir gül goncası da işlenmektedir. Daha çeşitli olan erkek mezar taşları ise sarık, kavuk, başlık ve fes formundaki başlıklardan anlaşılabilir. Devlet adamı, din adamı, asker, sanatkâr ve esnaf gibi değişik meslek gruplarının mezar taşlarındaki başlıklar birbirinden farklıdır. Kallavî ve kâtibî kavuklar, sadrazam, vezirler, kapıkulu görevlileri, üst düzey yeniçeriler ve kaptan-ı deryâlar tarafından kullanılırdı.⁸ Erken devir Osmanlı mezar taşlarında sarıklı mezar taşları görülmezdi. Kalın ve yukarıdan aşağıya dilimli sarıklara az da olsa rastlanır. Çapraz dilimli sarıklar ise değişik bir form şeklindedir. Kafes dilimli sarıkları ise, daha çok müderrisler ve defter emini gibi görevliler giymektedir ve bu görevlilerin mezar taşlarında görülür. Mezar taşlarında XIX. Yüzyılın ikinci çeyreğinde görülmeye başlanan fesler de çok rastlanılan başlık biçimlerindedir. En çok görülen fes biçimi ise “*azizî fes*” dir.⁹

Yeniçeri mezar taşları, üzerlerindeki simge ve başlıklarla Osmanlı mezar taşları içinde ayrı bir yere sahiptir. Yeniçeri ortaları ve bölüklerinin damgalarının birer simge olarak taşlar üzerine işlendiği görülmektedir. Yeniçeri ocağının ortadan kaldırılmasıyla izleri mezarlıklardan da silinmiştir.¹⁰

Mezar taşlarında kişinin mesleği ve meşrebi ile ilgili sembollere de rastlamak mümkündür. Osmanlı mezarlıklarında yatan kişinin mesleği mezar taşının üzerindeki işaretlerden anlaşılabilir. Örneğin, bir denizcinin mezar taşında çapa, gemi direği ve yelken bezine rastlanabilir. Tarikat mensuplarının mezar taşlarında mistik sembolizm oldukça barizdir. Birçok tarikatın bu anlamda özel işareti vardı. Mevlevî mezarlarında Mevlevî sikkesi, Nakşilerde ise Nakşî yıldızı denen süslemeyi çokça görmek mümkündür.¹¹

Mezar taşları üzerinde geniş anlamlar ifade eden ve mecaz anlamlar yüklenen bazı sembolik şekillere ve motiflere de rastlanmaktadır. Mezar taşlarında en yaygın kullanılan motif “*hayat ağacı*”dır. Bolluk ve bereketin simgesi olan “*hayat ağacı*” ölünün kendisini temsil etmekte ve Allah katına yükselmeyi tasvir etmektedir. Ölüm, sabır ve faniliğin sembolü olarak kullanılan “*servi ağacı*” da mezar taşı motiflerindedir. Servinin en üst dalının eğri durması Allah’ın yanında boynu bükük kalmayı ve sabretmek gerektiğini de hatırlatır. Haşhaş bitkisi ve çam kozalakları ebedî uykuyu ve cenneti temsil eder. Mezar taşlarında yaygın kullanılan

⁸ Çetintaş, Karaöz, “Osmanlı Dönemi Sivas Mezar Taşları Üzerindeki Süsleme ve Kompozisyon Özellikleri”, s.251-264.

⁹ Hüseyin Albayrak, *Fetihten Kanuni’ye Trabzon (1461-1566)*, Trabzon 1999, s.132-144; Murat Yüksel, *Trabzon’da Türk-İslam Eserleri ve Kitabeler*, II, Trabzon 2000, s.33-369.

¹⁰ Bozulan Yeniçeri ocağı II. Mahmut döneminde kaldırılmış, yeniçerileri hatırlatan mezar taşları tahrip edilmiştir. Yeniçerilere ait sağlam durumda çok az sayıda mezar taşı vardır. Oğuz Ertan, “Eyüp’te Bir Yeniçeri Mezar Taşı ve Yeniçeri Mezar Taşları”, *Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler, Seçme Metinler*, İstanbul 2004, s.334-341; H. Necdet İşli, *Yeniçeri Mezar Taşları*, İstanbul 2006.

¹¹ Yazısız ve işaretsiz mezar taşlarına da rastlamak mümkündür. Bunlar cellâtlara ait mezarlardır. Cellât mezarları ayrı bir yerde bulunur ve beddûa edilmesini engellemek için herhangi bir bilgiye de rastlanmazdı. Melamî Hamzavilere ait mezar taşlarında da özel derviş kıyafet ve taşlarını reddettikleri için başlık bulunmazdı. Geniş bilgi için bkz; Naci Bakırcı, *Mevlevî Mezar Taşları*, İstanbul 2005.

motiflerin başında “*kandil*” motifi gelir. İlk örneklerine Selçuklular döneminde rastlanılan bu motife ölünün yolunu aydınlatıcı bir anlam yüklenmiştir.¹²

XVII. Yüzyıldan itibaren çokça kullanılan lâle motifi ise, Vahdet-i vücûdu sembolize etmektedir. Lâle ile gülün bir arada kullanıldığı örnekler de mevcuttur. Gül çiçeği ise, ilahî güzelliği sembolize eder.¹³

Ünye Mezar Taşlarının Fiziksel Özellikleri

Ünye’de Osmanlı mezar taşlarının bulunduğu üç mezarlık vardır. Birincisi, Türbe mahallesindeki Tepe veya Türbe mezarlığıdır ki, bu mezarlık adını burada bulunan Halka Baba’nın mezarından almıştır. Şehrin ana mezarlığı konumunu yıllarca korumuş olan Türbe mezarlığında meşhur Ünyelilerden medrese hocası Taslızâdeler ve Hazinedarzâde Süleyman Paşa’nın torunlarından Hazinedarzâdelerin mezarlıkları yer alır.¹⁴ İkinci mezarlık Niksar caddesinin biraz ilerisindeki Harmandüzü mezarlığıdır. Burada Ünyeli son kadınlardan Hilmi kâdı ve aile fertlerinin de mezarları bulunmaktadır. Üçüncüsü ise, Çamlıktaki Elmalık veya diğer adıyla Çakırtepe mezarlığıdır. Mezarlıkların konumlarına bakıldığında üç ana yerleşim birimine göre kullanıldıkları anlaşılmaktadır. Şehrin doğu tarafında oturanlar Harmandüzü mezarlığını, ortada oturanlar Türbe mezarlığını, batıda oturanlar ise Çamlık mezarlığını tercih etmişlerdir. Osmanlı mezarlık kültüründe camilerin yanına gömülmek adet olduğundan Orta-Yılmazlar mahallesinde yer alan Osman Ağa camisinin çevresinde zamanla “*hazîre*” denilebilecek derecede büyük bir mezarlık da oluşmuştur.¹⁵

¹² Yüksel, *Trabzon’da Türk-İslam Eserleri ve Kitabeler*, II, s.33-369; Murat Çerkez, “Eyüp Sultan Mezar Taşlarında Kandil Motifleri”, *III.Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler (28-30 Mayıs 1999)*, İstanbul 1999, s.338-365; Çetintaş, Karaöz, “Osmanlı Dönemi Sivas Mezar Taşları Üzerindeki Süsleme ve Kompozisyon Özellikleri”, s.251-264.

¹³ Geniş bilgi için bkz; Halit Çal, “İstanbul Eyüp’teki Erkek Mezar Taşlarındaki Başlıklar”, *III. Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler (28-30 Mayıs 1999)*, İstanbul 2000, s.206-225; Yardım, *Alanya Kitabeleri*, s.50-52,235-300.

¹⁴ Hazinedarzâdeler hakkında geniş bilgi için bkz; Mehmet Emin Yolalıcı, *Samsun Eşrafından Hazinedarzâde Esseyid Abdullah Paşa’nın Terekesi*, Samsun 1987; BOA, MD (*Mühimme Defteri*), nr.200, s.31, h.98; BOA, MD, nr.200, s.42, h.145; BOA, MD, nr.200, s.251, h.905,908; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, V, İstanbul 1311, s.1548; Naci Yüngül, “Trabzon’daki Hazinedarzâde Abdullah Paşa Çeşmesi”, *Vakıflar Dergisi*, XIX (Ankara 1985), s.261-266.

¹⁵ Buradaki mezar taşları uzun yıllar sahipsiz kalmış ve halen de sahipsiz ve bakımsız durumdadır. Osman Ağa camisinin yanındaki bu mezarlık, cami yeniden inşa edilirken kaldırılmış ve başka bir yere taşınmıştır. Koruma amacıyla Ünye’deki başka mezarlardan toplanarak buraya getirilen Osmanlı mezar kültürünün değerli birer sanat eseri olan mezar taşları da Ordu Vakıflar Müdürlüğüne teslim edildiği iddiasıyla müftülüğe teslim edilmiştir. Müftülük mezar taşlarını Saraçlı mahallesindeki bir caminin bodrum katına koymuş, bir süre sonra Atatürk mahallesindeki Elmalık mezarlığı girişindeki caminin yanına dökülmüştür. Mezar taşları üzerinde halen bu dikkatsiz taşımamanın izleri yer almaktadır. Durumun anlaşılması üzerine Orta-Yılmazlar Mahallesi muhtarı Seyhan İhtiyaroğlu ve Cami imamı Mevlüt Yakışır’ın gayretleriyle taşlar yeniden ait oldukları eski yeri olan cami avlusuna dizilmiştir. Bu sergileme esnasında gösterilen özensizlik de kitabelerin yazılarının harçla okunamayacak duruma gelmesine sebep olmuştur. Özellikle yerleşme tarihi incelemelerinde en temel kaynak olan mezar taşlarının bütün Ordu ilindeki durumu aynı vaziyettir. Bu konu Doktora çalışması olabilecek kadar geniştir. Özellikle Mesudiye’deki zengin içerikli mezar taşlarının incelenmesi gerekmektedir. Ordu müzesinin de acilen bu mezar taşlarının geniş bir envanterini çıkarması, bu tarihî eserleri korumak adına atılacak en önemli adımdır. Bilgileri edinmemize yardımcı olan Coğrafya Öğretmeni Mustafa Kadioğlu’na yardımlarından dolayı teşekkür ediyorum.

Büyük bölümü tarihî Osman Ağa Camii avlusunda sergilenen mezar taşlarının çoğu alttan, satırın her iki yanından veya üstten az ya da çok hasar almış durumdadır.¹⁶ Hatta taşınma esnasındaki sürtünmeden dolayı tamamen silinen yazılar vardır. Baş taşı ve ayak taşı birbirinden ayırt etmek imkânsızdır. Birkaç mezar taşındaki yazılar özensizce sürülen harç yüzünden okunamaz hale gelmiştir. Mezarlıklardaki bazı kitabeler otlar ve özellikle de yosunlar yüzünden tahrip olma sınırına gelmişlerdir.

Mezar taşlarında ilk okuyuşta göze çarpan fiziksel yapıda, ölenlerin kimliği, memleketleri, meslekleri ve ölüm sebepleri gibi konularda bilgiler bulunur. Çeşitli boylarda olan taşların tamamı klasik dikdörtgen şekle sahiptir. Kitabelerde estetik açıdan güzel olmaları sebebiyle sülüs ve rik'a yazıları tercih edilmiştir. Bu iki hat dışında özensiz şekilde yazılan yazılarda vardır. Yazıların birbirine karışmasını engellemek için sıralı çizgiler konulmuştur. İncelenen mezar taşlarında genellikle fesli, sarıklı ve başlıklı şekillere rastlanmaktadır. Genellikle XIX. Yüzyılın ilk yarısına tarihlenebileceğimiz çapraz dilimli sarıklar çok sayıdadır. Kâtibî kavuklar daha azdır. XIX. Yüzyılın ikinci yarısında ise fesli mezar taşlarının sayısı çoğalmıştır. Sadece üç mezar taşında başlık bulunmaktadır.

Bayan mezar taşları toplu şekilde açılmış yapraklarla, çiçek kozalakları, gül çiçeği, çeşitli çiçekler ve kolyeleri sembolize eden şekillerle süslenmişlerdir. Sadece bir bayan mezar taşında tepsi içinde yaprak ve meyveyi sembolize eden değişik bir süslemeye rastlanmaktadır. Yazılarla beraber kenar süslemeleri olarak yapılan sembollere sahip mezar taşları da vardır. Gelinlik çağında ölen genç kızların mezar taşları olduğu anlaşılan ters lâle işlenmiş altı mezar taşı vardır. Sadece çeşitli sembollerden oluşan ve hangi mezara ait olduğu fihris çıkarılmadan taşındığından tespit edilemeyen yazısız kitabeler de vardır.

Mezar kitabelerinin büyük çoğunluğunda ölenin hastalığına işaret eden açık ibareler olmamasına rağmen, hastalıktan öldüğüne dair benzer işaretler vardır. “*Emr-i Hakkla türlü emrâz geldi benim sineme. Bulmadı sıhhat-ı vücûdum sebab oldu mevtime. Âkibet eyledi ecel-i rihlet göründü canıma*”, “*Gûna gûn ecr eyle. Ne dertlerle helâk oldu. Şehîdlerle haşr eyle*” ve “*Derdime derman aradım bir ilacın bulmadım*” gibi cümleler ölüm sebebinin hastalık olduğunu düşündürmektedir. “*Yirmi bir yaşında tekmiî etmiş meğerkim vâ'desi. Bir melek-i haslet civandı gençliğine doymadım*” gibi birkaç mezar taşı yazısı ise küçük yaşta ölenlere işaret eder.¹⁷

Mezar kitabeleri incelenirken 10 mezar taşı büyük ölçüde tahrip olduğu için ancak yarısı okunabilmiştir. Kitabelerin büyük çoğunluğunu erkek mezar taşları oluşturmasına rağmen, bayan mezar taşlarına da rastlanmaktadır. Çocuk ve genç mezarları ise az sayıdadır. En eski tarihli kitabe 1113/1701 yılına ait Elhac Osman Ağa camisinin kitabesidir. Mezar taşı olarak en eski kitabe ise 1137/1725 tarihi ile “*Çalhzâde Mustafa Ağa zevcesi Hatice Hatun*”a aittir. En son tarihli mezar taşı ise 1312/ 1895'e tarihlenmektedir.¹⁸

¹⁶ Mezar taşları içinde sadece Osman Ağa camii kitabesi bulunmaktadır. Kitabedeki metin caminin yaptırana işaret etmektedir. “*Eyledi bu câmi'-i şerîften hüballah. Sâhib-ü'l-hayrât Elhac Osman Ağa Câmî'*. Sene 1113” Bkz; Ek-86.

¹⁷ Ek.38-65-71-72-88.

¹⁸ Ünye ve Fatsa çevresinde âyanlık yapan Çalhzâdeler hakkında geniş bilgi için bkz; BOA, MAD (Maliyeden Müdevver Defterler), nr. 9756, s.328-329; BOA, MAD, nr.9756, s.366, h.1; BOA, MAD, nr.9756, s.465, h.2; BOA,

Mezar kitabelerinde Ünye’de yaşamış bazı sülaleleri tespit etmek mümkün olmaktadır. Bu sülalelerden Serdarzâde hanedanına ait 3, Çalıkzâdelere ait 2, Uzunhacıoğluna ait 5, Bağdatlıoğluna ait 3, Çıvıknzâdelere ait 1, Ulemâzâdeye ait 4 ve Süleyman Paşazâdeye ait 2 mezar taşı bulunmaktadır. Mezar taşlarında toplumsal hayatın katmanlara ayrıldığına işaret eden kayıtlar da vardır. “*Hanedân-ı hayriye tüccârı Sarı Hacıoğlu Elhâc Mustafa Ağa*”¹⁹ ve “*hanedân-ı kadîmlerinden Elhac Mustafa Ağazâde Şehid Seyyid Elhac Ömer Ağa*” kayıtları bu duruma işaret eder. Toplumda resmiyet ve saygı ifade eden ünvanların geçtiği mezar taşları da toplam mezar taşları sayısı ile karşılaştırıldığında çok fazladır. “*Elhac*” 19, “*Ağa*” 29, “*Bey*” 1 ve “*Efendi*” 14 defa kullanılmıştır. En büyük ünvana sahip mezar “*Hasan Paşa*”nınadır. Toplumda manevî etkisi bulunan “*Hacı*” ünvanı 11, “*Hâfız*” 5, “*Şeyh*” 1, “*Molla*” 6 ve “*Derviş*” 2 defa kullanılmıştır. “*Ağa*” ünvanı Osmanlı devrinde zengin toprak sahipleri, saray görevlileri ve yeniçeriler, “*Efendi*” ise genellikle belli eğitim alanlar için kullanılmıştır.²⁰ Kitabelerde ölen kişinin memleketini gösteren mezar taşı sayısı 3 adet olup, bu yerleşim yerleri Trabzon, Hadisiye ve Ünye olarak geçmektedir. Bir adet “*gulâm*” mezarı vardır.²¹

Mezar taşlarında yapılan inceleme sonucunda 5 meslek adı tespit edilmiştir. Bunlardan on ikisi Ünye’nin denizcilikteki önemini gösterir şekilde “*kaptan*” ve “*reis*”, diğerleri de birer adet olmak üzere, “*sarrâc*”, “*ekmekçi*”, “*kâtib*” ve “*kâhya*”dır.²²

Bütün bu süslemeler ve semboller değerlendirildiğinde, imparatorluğun taşradaki bir yöresini oluşturan Ünye’deki mezar taşlarının İstanbul mezar kültürünün bir parçası olduğu görülür.

Mezar Taşlarının Manevî İçerikleri

Ünye yöresi Osmanlı mezar taşlarında Allah’ın bâkiliği anlayışı her cümlede vurgulanmıştır. Genellikle de mezar kitabelerinin ilk satırında yalnız olarak kullanmak adet haline gelmiştir. İslamın şartlarından olan “*kelime-i şehâdet*” “*Birliğine şüphe yoktur. Hak Muhammed resûl*” cümlesiyle en güzel şekilde ifade edilmiştir. Mezar kitabelerinin 2 tanesinde “*Hüve’l Hallâk’ül Bâki*”, 4 tanesinde “*Hüve’l Hayyu’l Bâki*”, 30 tanesinde “*Hüve’l Bâki*” ve 4 tanesinde sadece “*El Bâki*” ibareleri geçmektedir. Yaratıcı “*Gafûr*”, “*Sübhân*”, “*Rabb*”, “*Elhakk*”, “*Allah*”, “*Hüdâ*”, “*Yezdân*” ve “*Rahîm*” gibi Arapça ve Farsça isimlerle ifade edilir. 15 defa “*Rabb*” ismi kullanılmıştır.²³

Mezar taşlarında dünya çeşitli şekillerde vasıflandırılmıştır. Buna göre; “*Dâr-ı dünya bir misafirhâne, mülk-i cihan, fâni cihan, fâni dünya, kâm (yeri), mâsiva, cefa dünyası felek, dâr-ı fenâ*” gibi tasavvufî düşüncenin etkisi ile aşağılayıcı ve uyarıcı sıfatlarla tarif edilmiştir.²⁴ Ahirete iman “*rûz-ı mahşer*”, “*haşır*”, “*cennet*”, “*dâr’üs-selâm*” ve “*rûz-ı kıyâm*” kelimeleri ile

MAD, nr.9756, s.561, h.2; BOA, MAD, nr.9728, s.151, h.3; SŞS (Samsun Şer’iyye Sicili), nr. 1755-1, s.152-153; BOA, Cevdet Maliye, nr.10946.

¹⁹ Ünye hanedanından olan Sarıhacızâde Mustafa Ağa’nın oğullarının da İstanbul’da Hayriye tüccarlarından olduğu anlaşılmaktadır. BOA, A,MKT, MHM, 311/83; Ek.98.

²⁰ Ek.9-68-73-84-89-95.

²¹ Ek.76.

²² Ek.47-81-96-101.

²³ Ek.3-4-5-7-9-10-11-12-13-44.

²⁴ Ek.7-17-26-32.

kadere iman ise “*ecel-i takdîr-i Yezdân*”, “*takdîr bu imiş tâ ezelden*” ve “*takdîr-i sübhânî*” kelimeleri ile ifade edilmiştir.²⁵

Dua, şikâyet, serzeniş, öğüt ve nasihâtlere genellikle ölüm olayını anlatırken rastlanılır. Bunu anlatmaktan maksat ise “*hâb-ı gafletden, ölünün diriden bir fâtihadır minneti, bakub geçme ricam budur ey, fâtiha ihsân edeler, gafil olma aklını başına al, ziyâret eyleyin kabrim akrabalar, unutman beni anam babam duâdan, akli olan benden alsın ibreti, okusunlar rûhum için kâlallahu âyeti, ziyâretten murâd bir duâdır*” cümleleriyle belirtilmiştir.²⁶

Kitabelerdeki dualar hitap eden kişiler açısından incelendiğinde, mezar sahibinin kendi adına ettiği ve üçüncü şahıs diliyle edilen dualar olmak üzere ikiye ayrıldığı görülür. En çok istenen şey ölünün “*rûhuna fâtiha*”dır. Bu istekten sonra Allah’ın rahmeti, dua isteği, kabirde inayet, hûri gılmân hizmeti, kabrin cennet olması, mekanın cennet olması, günahın bağışlanması, haşirde imtihanın kolay verilmesi ve şehitlerle haşir gibi dualar gelmektedir. Bu isteklerin yerine gelmesi için şefaât vasıtası olarak “*ism-i pâkin izzeti, resûlün fahr-i âlem şah-ı kevneyn, fâtimatü’z-zehrâ rûhuna hamrâh, evvel-i celil, fahr-i kâinat hürmeti, bi-hakk-ı arş-ı â’zam, bi-hakk-ı nûr-ı Kur’ân*” zikredilmiştir.²⁷

Ölenlerin yakınları tarafından mezar taşlarına işlenen insanların hayatta yapmak isteyip de yapamadıklarına özlemi dile getiren serzeniş ve şikâyetlerde vardır. “*Dünyada bulmadım hiç rahatı, kimsenin işine gelmedim, cihan bağında taze Nihal gül idi, doymadı kasr-ı cihânın zevkine, âh ile zâd kılarak tazeliğime doymadım, muradım almadım, terk edüb gerüye mâl-ı mülk-i devleti, doymadım gençliğe, doymadı bu cihanın zevkine, bir misafir ki geldim mihmandâr olmadım, tûl-ı ömür sürmedim, anadan gamla doğmuşum, murad ermeyüb gittim, âh min’el mevt, âh ölüm*” bunlardan bazılarıdır.²⁸

Mezar taşlarında ölüm olayı ölene saygı ifade eden bir şekilde “*merhûm*” ve “*mevt*” kelimeleriyle ifade edilmiştir. Ölüm olayı daha uzun ifadelerle; “*kıldı ric’ât irci-i emr ile nâgah, merkadin uçdu kafesden, bu dünyayı koyub can etdi rihlet, canım gitti cennet bağına, mâsivadan eyledim uzlet, fenâdan eyledim rihlet, tekmi’l etmiş meğerkim vâ’desi, bekâya rihlet, terk-i mâsiva, uçdu bağı cennete bu canım, turab mesken, irtihâl eyledi*” cümleleriyle anlatılmıştır.²⁹

Sonuç

Osmanlılarda mezar taşı geleneği çok eski dönemlerden başlayıp diğer Müslüman ülkelerde benzeri görülmeyen bir sanat eseri kimliği kazanmıştır. Osmanlılar, Türk ve İslam kültür çevrelerinin birikimine yeni değerler ve yorumlar katarak klasik bir mezar kültürü vücuda getirmişlerdir. Ortaya çıkan mezar kültürü İslam medeniyetinin devamıdır. Ancak yeni yorumların da ilk defa uygulandığı devirlerdir.

²⁵ Ek.8-9-28-35-37-47-65-96.

²⁶ Ek.2-14-17-22-29-46-85.

²⁷ Ek.23-33-35-92.

²⁸ Ek.3-4-21-22-28-91-99; “*Âh mine’l-mevt*” ölümden âh anlamına gelmektedir. Genellikle genç yaşta ölenler için kullanılan bir tabirdir. Bu ifadeye Hemşin yöresi mezar taşlarında da rastlanmaktadır. Geniş bilgi için bkz; Veysel Atacan, “*Rize Hemşin Yöresi Osmanlı Mezar Taşları ve Kitabeleri*”, *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı.5 / Bahar 2005, s.88-98.

²⁹ Ek.6-33-38-53-65-71.

Yerleşim tarihi çok eski olan Ünye, aynı zamanda Türklerin Anadolu'ya gelişinden 100-150 yıl kadar sonra Türk iskânına açılmış olmasına rağmen, yörede XVII. Yüzyılın sonlarından daha eski tarihli bir mezar taşına rastlanmamıştır. Yüzden fazla mezar taşının değerlendirildiği bu incelemede, mezar kitabelerinin genellikle XVIII. ve XIX. Yüzyıllara ait olduğu ve Ünye'nin ticarî ve sosyal öneminin arttığı tarihlere denk düştüğü görülmektedir.

İdarî, askerî ve sosyal olarak toplumun üst kademesini oluşturan kişilerin kitabeleri, daha büyük, süslü, gösterişli ve ince bir işçiliğe sahiptir. Diğer mezar taşları daha sadedir.

Ünye mezar taşı kitabeleri birer kültür hazinesi olup sosyal ve ekonomik yapı, halk edebiyatı, sanat tarihi, yerel tarih, eski edebiyat ve ticarî hayata dair bilgiler içermektedir.

EKLER

1-Âh ile zâd kılarak tazeliğime doymadım
Çün ecel-i hânesi dolmuş murad almadım
Hasretâ fâni cihanda tûl-ı ömür sürmedim
Firkatâ takdîr bu imiş tâ ezelden
Mustafa Reiszâde Elhac Mustafa
Ağanın oğlu merhûm
Ve mağfûr leh
(kırılmış)

2-Küllî men aleyhâ fân
Elçeküb bi'l-cümle deyn etdüm bekâya rihleti
Terk edüb geriye mâl-ı mülkü devleti
Kim gelüb kabrime ziyâret eden ihvânımız
Okusunlar rûhum için kalallahu âyeti
Hayatında düşüb taltif âleme
Hanesine nice mühimmân el sunardı

Hanedân-ı kadîm Hayriye tüccârlarından
Sarı Hacıoğlu merhûm
Elhac Mustafa Ağa rûhuna
(kırılmış)

3-Hüve'l Bâki
Bağ-ı ikbâlin güzide gonca-i şahânesi
Âh ol pâkin kühergân-ı Hasanın dânesi
(tahrip edilmiş)
Câme kâme kanımdan dolmuş ecel-i hanesi
Çünkü Yâ Rabb doymadı bu cihânın zevkine
Merkadi pâki ola cinân-ı kâşanesi
Uzun Hacızâde Osman Ağa ehli
Emine Tuti rûhuna fâtiha
Sene fi Gurre Cemaziye'l Evvel 1243

4-Hüve'l Hallâk'ül Bâki
Din ü devlet uğruna askerim oldum Binbaşı
Harbe azm etdüm vücûdu hıfzla emn ü âmân
El atub seyf üzere çaldım na'ra Allah deyu
Elçeküb bi'l-cümle deyn etdüm bekâya rihleti
Terk edüb geriye mâl-ı mülk-i devleti
Dört kere hem harbe girdim neler geldi başıma
.... ecel gönderdi rihlet canıma
(kırılmış)

5-Hüve'l Bâki
Cihan bağında taze nihâl gül idi
Soldu ecelden sanki cihana gelmedi
Ziyâret eyle kabrim nev-civân
Kel ra'na iken teni oldu yeksân
Yazık gençliğine böyle emr etti sübhân
Nâ murad gitdi fenâdan huriler (kırılmış)
Yâ ilâhi kıl inâyet kabrini
Birliğine şüphe yoktur. Hak Muhammed resûl
Kabakçı Ahmed Reisin oğlu Hâfız
Muhammed Efendi rûhuna el fâtiha
Sene 1243

6-Hüve'l Bâki
Uçdu bağ-ı cennete bu civânım
(kırılmış) hasret koydu gülmedim
Bağdadîzâde Hüseyin Ağa'nın mahdûmu
İshak Efendi rûhuna fâtiha
Sene 1241

7-(kırılmış)
Ecel-i takdîr-i Yezdân
Koyub gitdi (kırılmış)
Âh evlad-ı azizanî
Elhac Hüseyin oğlu merhûm
Muhammed yazıcı rûhiçün elfâtiha
Sene 1210

8-Hüve'l Bâki
Dâr-ı dünyada can iken gezerdim bir zaman
Nâgehan erdi ecel-i
Fâni dünyada murad almadım terk eyledim
Ve aldığım eylediler bir zaman âh ü figân
Trabzonlu Kara Ali Ağanın
Memiş Ağazâde merhûm ve mağfûr
Monlâ Osman rûhuna fâtiha
(kırılmış)
9-(kırılmış) fâni dünya seninle elvedâ
İşi cevri cefâ dünyasına seninle elvedâ (kırılmış)
Fenâdan çeküb yâ Rabb bekâya eyledim rihlet
Kerem kıl cürmüm afv et abdin sana makalim
olsun

- Ben günahkârı haşirde eyleme rüsvây
Dilerim cürm-i isyanım senin afvınla mahv olsun
Bakizâde Elhac Mustafa Beyin
Oğlu merhûm Dervîş Mustafa
Efendinin rûhiçün Allah elfâtiha
(kırılmış)
10-(kırılmış)
Nice rûhanî ve cismanî ile itdiler
Gelse Lokman neylesün dolmuş ecel-i hânesi
(kırılmış) bir nefes
İster olsun mülk-ı aklım şâhnın bir dânesi
Bir melek haslet can idi kanmadı gençliğe
(harçla üzeri özensiz kapatılmıştır)
Gel şu mevtânın rûhuna oku bir fâtiha
Kâr bâ kâr değilmi bu fenâ virânesi
Çünkü yâ Rabb doymadı kasr-ı cihanın zevkine
Merkâdî pâk-i ola bağ-ı cinân-ı kaşânesi
Merhûm Ulemâzâde Hüseyin Yazıcı rûhuna fâtiha
Fi 5 Şâban sene 1227
11-Doymayub gençliğe çünkü
Oldu nâ murad rahmete
Mustağrak iden anı Rabb'il ibâd
Kel Ömer oğlu Elhac
Hüseyin Ağazâde merhûm
Rûhuna fâtiha
12- (kırılmış)
Merhûm ve mağfûr leh
Elmuhtâc ilâ rahmeti Rabb'il
Gafûr Çarşu Câmî'-i şerîf (kırılmış)
Elhac Mustafa Ağa
(kırılmış)
13-Hüve'l Bâki
Âh ile zâd kılarak tazeliğime
Doymadım çün ecel-i hânesi
Dolmuş muradım almadım
Hasretâ fâni cihanın tûl-ı
Ömür sürmedim firkâta takdîr
Bu iş tâ ezelden bilmedim
Paşpaşzâde Üste
Bekirin oğlu merhûm (kırılmış)
(kırılmış)
14-El Bâki
Unutman beni anam babam du'âdan
Şefaât ederim
Müftioğlu Mehmed Yazıcının
Kerîmesi merhûme Ayşe
Dudu rûhuna el fâtiha
Sene 1231
15-Ve kalır Fâtiha rahmetenli'l-âlemîn
Durağı cennet ile fî makami's-sinneyn
Merhûm ve mağfûr leh Hâcî
Sarızâde Keskin İshak
(kırılmış)
- 16-Bu civânım gitdi cennet bağına
Fırakı aldı validesinin canına
Hacı Mustafazâde
Merhûm Ali
Fâtiha sene (kırılmış)
17-Hüve'l Hallâk'ül Bâki
(kırılmış) içüb tâki fenâdan eyledim rihlet
Anın içün kabre girdim mâsivadan eyledim uzlet
Yatub hak içre kaldımkı fedây-ı can edüb hakka
Ziyâret eyleyin kabrim akrabalar bana rahmet
.... dünya ile gelüb görsün mezarımı
Okusun levhâ-i kabrine olsun kendine ibret
Ünye hanedânından Serdarzâde merhûm
Elhac Ali Ağanın rûhiçün elfâtiha
Fi 15 1264
18-(yazılar taşımadan dolayı silinmiştir.)
Elhacı Muhammed Kapûdan
Rûhuna elfâtiha
(kırılmış)
19-(ilk iki satırı iyice zarar görmüştür.)
Hacızâde merhûm Hacı Alinin
20-Hüve'l Bâki
(kırılmış) bıraktı bu fenâdan validesinin can
yaresi
(kırılmış)
21-Âh min'el mevt
Hâsılı ömrüm çekerim yâresi
Kimdi elden dilde kaldı yâresi
Kıl şefaât nev civânım bizlere
Validenin gayrı (kırılmış)
Sofuoğlu Hamid Yazıcının mahdûmu
Veysel Efendinin rûhuna fâtiha
Sene 15 Rebi'ül-Evvel 1293
22-(kırılmış) âhirete vefât (kırılmış)
(kırılmış) doymayan vefât
(kırılmış) Ahmedzâde İsmail
(kırılmış) rahmetine muhtâcım afvet
Umarım gelüb ziyâret iden
Kabrimi du'âların niyâz ederim
İsmail Ağa rûhuna fâtiha
Sene 1173
23-(kırılmış)
Kıl mağfîret ey Rabb-i Yezdân
Bi hakk-ı Arş-ı Â'zam nûr-ı Kur'ân
Uzun Hacıoğlu merhûm
Hacı Ali rûhuna fâtiha
Sene
24-Beni kıl mağfîret ey Rabb-i Yezdân
Bi hakk-ı Arş-ı Â'zam nûr-ı Kur'ân
Gelüb kabrim ziyâret eden ihvân
(kırılmış)
25-Hüve'l-Bâki

- Âh ile zâd kılarak tazeliğime doymadım
Çün ecel-i hanesi dolmuş murad almadım
Hasretâ fâni cihanda tûl-i ömür sürmedim
(kırılmış)
26-Sâhib'ül hayrât eyledi
(kırılmış)
Merhûm ve mağfûr
Uzun Elhac
Hüseyin rûhuna
Rahmet eyle Allah
27-Hüve'l Bâki
Âh ile zâd kılarak tazeliğime doymadım
(kırılmış)
28-El Bâki
Dünyada bulmadım hiç rahatı
Hatâ etdim anın için rihleti
Dâr-ı dünya bir misafirhânedir
Aklı olan benden alsın ibreti
Merhûm ve mağfûr leh dilâver
Oğlu Elhac Mustafa
Kapûdan rûhiçün fâtiha
Sene 15 Şâ'ban 1272
29-Mağfîret kıl ey Rabb-i Yezdân
Bi hakk-ı Arş-ı Â'zam nûr-ı Kur'ân
Gelüb kabrim ziyâret eden ihvân
İde rûhuma bir fâtiha ihsân
Uzun Hacızâde merhûm
Hacı Mehmed Ağa rûhuna fâtiha
Sene 1193
30-Hüve'l Bâki
Beni kıl mağfîret ey Rabb-i Yezdân
Bi hakk-ı Arş-ı Â'zam nûr-ı Kur'ân
Gelüb kabrim ziyâret eden ihvân
İde rûhuma bir fâtiha ihsân
(kırılmış)
31-Hüve'l Bâki
Fenâdan bekâya eyledi rihlet
İde kabrini Hakk Ravzâ-i Cennet
Çâlık Muhammed Ağa kerîmesi
(kırılmış)
32-(kırılmış) câmi'-i şerîf imamı
İsmail Efendioğlu
Merhûm Hâfız Abdullah
Efendi Allah rûhuna
Fâtiha
Sene 1238
33-(kırılmış) azm edüb dâr-ı fenâdan
Bu dünyayı koyub can etdi rihlet
O fahr-i kâinatın hürmeti için
Günahı afv ola rûhuna rahmet
Duâ edüb manâdan
Süleyman makamın eyleye cennet
Alemdâr Seyyid Süleyman rûhuna
(kırılmış)
34-Âh ölüm
Âh ölüm âh ölüm âh ölüm
Kimsenin işine gelmesün ölüm
Ölüm bağına bassun muradım taşını
(kırılmış) kesdi ölüm
(kırılmış)
35-Âh min'el mevt
Deriğa zevcesi İran şehbender-i vekilin
Nâ'miye kıldı ric'ât irci'i emr ile nagâh
Esas intizâmı ceddîm eder seyl-i hatarâtle
Felek bir içimde hüsn-i halellemizim agâh
Âsife-i sâliha-i mahdûr bir hanım idi elhakk
Ola Fâtîmat'üz-Zehrâ rûhuna hamrâh
(Aşağısı özellikle yosunlarla tahrip olmuştur)
36-Hüve'l-Bâki
(İyice tahrip olup harfler muhtemelen taşıma
esnasında silinmiştir.)
37-Hüve'l Bâki
Meskenim kıl lütfun ile Dâr'üs Selâm
Eyle handan bu fakiri rûz-ı kıyâm
Cürmüm afv et ilâhi cümleden sensin Rahîm
Şu çağır
Karkuoğlu merhûm Mustafa
(kırılmış) rûhuna fâtiha
Sene 1135
38-Hüve'l Bâki
Merkâdin ucdü kafesden canımın can yâresi
Kondu cennet bağına ciğerde kaldı yarası
Yirmi bir yaşında tekmîl etmiş meğerkim va'desi
Bir melek-i haslet civandı gençliğine doymadı
(kırılmış) şimdi taştan olsun lânesi
Mustafa Reiszâde Elhacı
Mustafa Ağanın oğlu merhûm
(kırılmış) Kapûdan rûhuna fâtiha
(kırılmış)
39-(kırılmış)
Öldü irişdi emr-i rabbânî
(kırılmış)
40-Hüve'l Bâki
Beni kıl mağfîret ey Rabb-i Yezdân
Bi hakk-ı Arş-ı Â'zam nûr-ı Kur'ân
Gelüb kabrim ziyâret eden ihvân
İdeler rûhuma bir fâtiha ihsân
(kırılmış)
41-Dâr-ı bekâ iden (kırılmış)
Zâde merhûm ve mağfûr
Hasan Paşa rûhuna
Rızâen Allahu teâla
El fâtiha sene fi Ğurre Rebi'ül Evvel 1272
42-Hacı Murtaza
Oğlu merhûm

Muhammed rûhuna El fâtiha sene 1149	Dolmuş murad almadım hasretâ Fâni cihanda tûl-ı ömür sürmedim Firkatâ takdîr bu imiş tâ ezelden Bilmedim Hacı Halidzâde (kırılmış) İshak (kırılmış) 52-(kırılmış) Cennetmekân mağfûr (kırılmış) merhûm Monlâ Halil rûhuna Fâtiha sene 1230 53-Âh min'el mevt Çıvkınzâde Osman Reisin Kerîmesi cennetmekân Firdevs Aşıyan merhûme Penbe Hatice Kadın rûhuna fâtiha Sene 1234 54-(kırılmış) Hatun rûhiçün fâtiha Sene fi Şâ'ban 1227 55-(kırılmış) İde kabrimi Hakk ravzâ-i cennet Laz Feyzullahzâde Elhac Halil Ağanın rûhiçün Rızâen Allah el fâtiha Sene 1231 56-Hüve'l Bâki Beni kıl mağfîret ey Rabb-i Yezdân Bi hakk-ı Arş-ı Â'zam nûr-ı Kur'ân Gelüb kabrim ziyâret iden ihvân İdeler rûhuma bir fâtiha ihsân Gülmezzâde Elhac Muhammed Ağanın rûhuna Allah El fâtiha 57-Hüve'l Bâki Merhûm ve mağfûr İlâ rahmeti rabbihî'l ğafûr Ülemâzâde Hâfız Osman efendinin Rûhuna el Fâtiha Sene 12...5 58-Hüve'l Bâki Merhûm ve mağfûr Elmuhtâc ilâ rahmeti Rabbihî'l ğafûr Zâde Hasan Ağa Rûhuna el fâtiha (kırılmış) 59-(kırılmış) Beni kıl mağfîret ey rabb-i Yezdân Bi hakk-ı Arş-ı Â'zam nûr-ı Kur'ân Gelüb kabrim ziyâret eden ihvân (kırılmış)
43-(kırılmış) Kerîmesi Kalafat Numanzâde Muhammed Yazıcının zevce-i merhûmesi Şerîfe halanın rûhiçün fâtiha Fi Gurre Receb 1255 44-(üst ve yan tarafları kırılmış) (kırılmış) takdîr-i sübhânî (kırılmış) efendinin kerîmesi (kırılmış) efendinin (kırılmış) 45-(kırılmış) İdeler rûhuma bir fâtiha ihsân Veli Ahmedzâde merhûm (kırılmış) 46-Hüve'l Bâki Uyan hâb-ı gafletden Değildir bâki mülkü cihan Nedenlü ... olsa Gerek sahibine amân (kırılmış) 47-Ey Felek kadem mi bükçük Nâ murad etdin beni ben murad Ermiş iken tarûmâr etdin beni Merhûm ve mağfûr leh Sarraczâde Derviş Muhammedin rûhiçün fâtiha Sene 1225 48-Hüve'l Bâki Dâr-ı fenâdan dâr-ı bekâya eyledi rihlet Hakk ide kabrimi Ravzâ-i Cennet Uzun Elhac Osman Ağanın zevcesi merhûm (kırılmış) 49-(kırılmış) Bu civânım gitdi cennet bağına Firâkı kaldı validesinin canına Ömer Yazıcızâde Ahmed Ağanın Oğlu merhûm (kırılmış) 50-Âh min'el mevt Âh ile zâd kılarak tazeliğime doymadım Çün ecel-i peymânesi dolmuş muradım almadım Hasretâ fâni cihanda tûl-ı ömür sürmedim Firkatâ takdîr bu imiş tâ ezelden bilmedim Bağdatlıoğlu Mustafa Kapûdanın Mahdûmu Hüseyin Ağa rûhiçün fâtiha Fi sene Rebi'ül Âhir 1271 51-Âh ile zâd kılarak tazeliğime Doymadım çün ecel-i hânesi	

- 60-(kırılmış)
Arabzâde Elhac
Seyyid Mustafa Ağanın
Rûhiçün elfâtiha
Sene 1240
- 61-(kırılmış)
Adım kaldı şimden gerü dünyada
Ünyeli Ya 'kub Reiszâde
Hâfiz Ali Kapûdanın mahdûmu merhûm
Ya 'kub Yazıcı rûhiçün
El fâtiha 11 Ramazan 1253
- 62-Hüve'l Bâki
Ziyâretten murad bir duâdır
Bugün bana ise yarın sanadır
Merhûm ve mağfûr ulemâ
Zâde Hâfiz Muhammed Efendi
Rûhuna fâtiha
(kırılmış)
- 63-Merhûm ve mağfûr Süleyman
Paşazâde merhûm ve mağfûr
Elmuhtâc ilâ rahmeti rabbihî
Efendi rûhiçün elfâtiha
Sene (kırılmış)
- 64-(kırılmış)
Merhûm ve mağfûr sancakdâr
Abdulkadir Efendi
Rûhiçün el fâtiha
Fi 10 Ramazan sene 1208
- 65-Hüve'l Bâki
İlâhi rûz-ı mahşerde
.... gunâ gûn ecr ile
Ne dertlerle helâk oldu
Şehîdlerle haşr eyle
Sana kurbân edüb canım
Eyledim turâb mesken
(kırılmış)
- 66-Hüve'l Bâki
Edüb terk-i mâsivayı bu gün azm-i bekâ etdim
(kırılmış) fenâyı terk edüb gitdim
Yâ ilâhi ol mübârek ism-i pâkin izzeti
Hem Resûl-ı fahr-i âlem hürmeti
(kırılmış)
- 67-(kırılmış)
Muhammed rûhuna fâtiha
Fi 15 Muharrem sene 1211
- 68-(kırılmış)
Eyle kabrin ravzâ-i cennet ilâhe'l-âlemin
Gece gündüz eylesünler hûr-ı gilmân hizmetini
Hacı Mollazâde Hacı Hâfızın
Oğlu merhûm Hüseyin Efendi rûhuna
El fâtiha sene 1232
- 69-Âh min'el mevt
Kıl efendim nazar ile o mezarım taşına
- Fenâ kıl işin gâfil olma aklını al başına
Fenalaşub gezdim neler geldi başıma
(yosunlar tahrip etmiş) geldi başıma
.... oğlu Süleyman Kapûdanın
Zevcesi merhûm ve mağfûr cennetmekân
(kırılmış)
- 70-Hüve'l Bâki
Kara Mustafa oğlunun kerîmesi
Ve Setarzâde Hacı Osman Efendinin
Zevcesi Aişe ve Türlü oğlunun zevcesi Hadice
hanımların
(kırılmış)
- 71-Hüve'l Bâki
Emr- Hakkla dürlü emrâz geldi benim sineme
Bulmadı sıhhat-ı vücûdum sebep oldu mevtime
Âkibet eyledi eccl-i rihlet göründü canıma
(kırılmış)
- 72-Hüve'l Bâki
Emr-i Hakkla dürlü emrâz geldi benim sineme
Bulmadı sıhhat-ı vücûdum sebep oldu mevtime
Âkibet eyledi eccl-i rihlet göründü canıma
Okuyub bir fâtiha ihsân ideler
Rûhuna Sarı Osmanzâde
(kırılmış)
- 73-Hüve'l Hayy'il Bâki
Hamlini vaz' eylemiş iken terk-i fenâ
Ol celilin hürmetine mağfûret kıl yâ Rabbenâ
Genç iken ben bıraktı evlâdını yadigâr
Rahmetine mustağrak ide ol ganiyy-i yâr-ı Hüda
Hacı Şeyh Mehmed Ağanın mahdûmu
İsmail Efendinin kerîmesi Hâfiz Ahmed
Efendinin kerîmesi Penbe hanım rûhiçün fâtiha
Sene 28 Rebi'ül Âhir 1289
- 74-Ziyâretten murad olan du'âdır
Bugün bana ise yarın sanadır
Merhûm Kundir oğlu
Hacı Musa rûhuna
Fâtiha sene 1183
- 75-El Bâki
Ziyâretten murad bir du'âdır
Bugün bana ise yarın sanadır
Merhûm Osman Ağa
Zâde Seyyid Muhammed Alemdâr
Ağa rûhuna fâtiha sene 1212
- 76-El Bâki
Osman Reiszâde
Osman Yazıcının
Gulâmı merhûm Selim
Rûhuna fâtiha
Sene 1241
- 77-Firkatâ takdîr bu imiş tâ ezelden bilmedim
Uzun Hacıoğlu
Hacı Muhammedin kerîmesi

- Emine Monlânın rûhiçün
Fâtiha sene 1227
78-Hüve'l Bâki
Merhûm ve mağfûr
Îlâ rahmeti rabbihî'l gafûr
Ulemâ Monlâ Mustafa Efendi
Rûhiçün fâtiha
Sene 1185
79-Ziyâretten murad bir du'âdır
Bugün bana ise yarın sanadır
Merhûm ve mağfûr leh
Serdarzâde İshak
Ağanın rûhiçün
Allah el fâtiha
(kırılmış)
80-Küllî isyanım afv eyle
Merhûm ve mağfûr'u'l muhtâc
Îlâ rahmeti rabbihî'l gafûr
Bambukcu Hasan Ağanın rûhuna fâtiha
Sene 1214
81-(kırılmış)
El muhtâc îlâ rahmeti rabbihî'l gafûr Hüseyin
Kâhya rûhuna
Fâtiha
Sene
1172
- 82-(kırılmış)
Ahmed Ağa rûhuna fâtiha
Sene fi 2 Muharrem 1225
- 83-(kırılmış)
Rûhuna fâtiha
Sene fi Gurre Rebi'ül Âhir 1214
84-(kırılmış)
İtmekcizâde Elhac Muhammed
Ağanın mahdûmu Mustafa
Rûhiçün el fâtiha
(kırılmış)
85-Hüve'l Bâki
Bakub geçme ricam budur ey
Muhammed ümmeti ölünün diriden
Bir fâtihadır minneti kabrini
Ziyâret iden ey resûlün ümmeti
(kırılmış)
- 86-Eyledi bu câmi'-i şerîfden hubballah
Sâhib'ül hayrât Elhac Osman Ağa câmi' sene
1113
(Minare ve eski caminin tarihidir)
87-(kırılmış)
Bağdadlızâde Süleyman
Kızı merhûme Aişe rûhuna
- Fâtiha sene 1227
88-Hüve'l Bâki
Bu cihan bağına geldim mürüvvet görmedim
Derdime dermân aradım bir ilacın bulmadım
(kırılmış)
89-(kırılmış)
El muhtâc îlâ rahmeti
Rabbihî'l gafûr Elhac
Mustafa Ağa rûhuna
Rabbihî'l gafûr
Sene 27 Şevval 1203
90-(kırılmış)
İshak Yazıcının kerîmesi
Dünyasına doymayan
Cennetmekân merhûme Hadice
Monla rûhuna fâtiha
Sene 1227
91-(kırılmış)
Bir misâfirki geldim mihmandâr olmadım
Perşenbeni i'tiya ve hanedân-ı kadîm
lerinden Elhac Mustafa Ağazâde
Şehîd Seyyid Elhac Ömer Ağanın
Rûhiçün fâtiha
Sene 1232
92-Hüve'l Hayyi'l Bâki
Yâ ilâhi evvel mübârek ism-i pâkin izzeti
Hem resûlün fahr-i âlem şâh-ı kevineyn hürmeti
(kırılmış) ravzâ-i cennet yâ ilâhe'l âlemin
93-Âh ile zâd kılarak tazeliğine doymadım
Çün ecel-i peymânesi dolmuş murâd almadım
Hasretâ fâni cihanda tûl-ı ömür sürmedim
Firkatâ takdîr bu imiş tâ ezelden
Haşim Hacı Alizâde merhûm
Mehmed Yazıcı rûhuna fâtiha
Sene 1223
94-Hüve'l Hayyi'l Bâki
Âh ile zâd kılarak tazeliğime doymadım
Çün canım peymânesi dolmuş muradım almadım
Hasretâ fâni cihanda tûl-ı ömür sürmedim
(kırılmış)
95-Hüve'l Bâki
Beni kıl mağfîret ey Rabb-i Yezdân
Bi hakk-ı Arş- Â'zam nûr-ı Kur'ân
Gelüb kabrim ziyâret iden ihvân
Eyleyeler rûhuma bir fâtiha ihsân
Merhûm ve mağfûr îlâ
Rahmete rabbihî'l gafûr Süleyman
Paşa Silahdârı Ali Ağanın
Rûhiçün fâtiha
Sene 1228
96-(yukarısı tahrip edilmiş)
Dergâh-ı âli kapûcubaşlarından Canikli
Süleymanpaşazâde devletlü Osman Bey

Efendinin kâtilerinden Hadisiyelü Yusuf
Efendinin mahdûmu merhûm Ahmed
Şakir Molla rûhuna fâtiha
Sene fi 17 Rebi'ül Âhir 1243
97-Beni mağfîret kıl ey Rabb-i Yezdân
Bi hakk-ı Arş-ı Â'zam nûr-ı Kur'ân
Gelüb kabrim ziyâret iden ihvân
İde rûhuma bir fâtiha ihsân
Dâr Ahmed Ağazâde
Merhûm Mustafa Ağa
Rûhuna fâtiha
Sene 1190

98-Hüve'l Hayyi'l Bâki
İlâhi ol mübârek ism-i pâkin izzeti
Hem resûlün fahr-i âlem hürmeti
Eyle kabrimi ravzâ-i cennet ya ilâhe'l-âlemin
Gece gündüz eylesinler hûri gilmân hizmeti
Çalıkzâde Mustafa Ağa zevcesi
Hadice Hatun rûhuna
Fâtiha sene 1137

99-Anadan gamla doğmuşdum aceb neden ümid
öyle
Murad ermeyüb gitdim aceb kahrımdan oldu mu
Cihanın bilmedim zevkin gördüm ömrüm amma
Pesendi nakşa göz nûrun döküb rahmetden oldu
mu

(kırılmış) çarem bıraktım selvi kademden
Bugün çarem kefen oldu aceb bu oldu mu
Ne sevdâlarla sa'y etdim (kırılmış)
Muradım üstüne serdin doğmadan oldu mu
(kırılmış) murâdım taş (kırılmış)
Döküb göztaşını bilsün aceb neden ümid (kırılmış)
(Harçla zarar verilmiştir)

100-Hüve'l Bâki
Ünyede eyledi divân (kırılmış)
Âla enver o faziletlü (kırılmış)
Çâr-ı yâr eyledi tarihini (kırılmış)
Cennet'ül adne revân oldu (kırılmış)
Âla enver o (kırılmış)
Ecelin oldu hükmüne (kırılmış)
Halk olundu tarihi
İrtihâl eyledi(kırılmış)
Sene 1239
(Özellikle de sol köşesi yosundan tahrip olmuş)

101-Hüve'l Bâki
Yunus Reisin kerîmesi merhûm
Emine hanım rûhuna fâtiha
Sene 1235